

Viveca Andersson, specialistsjuksköterska Onkologi, Varbergs sjukhus

Smärta vid hematologiska tillstånd

2023-10-05

Smärta vid hematologiska tillstånd

Innehåll

Smärta vid hematologiska tillstånd; Myelom, Lymfom, Leukemi

Cytostatika inducerad perifer neuropati

Procedurrelaterad smärta

Smärta är flerdimensionell

Smärtbehandling

Smärta vid hematologiska tillstånd

Myelom

Incidens: 6 nya fall per 100 000 invånare/år

Myelom är efter lymfom den vanligaste hematologiska tumörsjukdomen, utgör ca 15 % av hematologiska tumörer

Ofta asymtomatisk i tidigt skede, upptäcks av en slump vid provtagning; hög SR ofta tre-siffrig, anemi och kanske förhöjt kreat (ca 20 %).

Malignt omvandlad plasmacell infiltrerar benmärgen, osteolytiska destruktionser

Patienten kan söka för smärta, det vanligaste symtomet

Ofta ryggsmärta, eller bröstorg/revben

- Kotkompression
- Patologiska frakturer

Källor: RCC väst, Internetmedicin

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta vid Myelom – vad beror den på?

- Traumatisk skada, frakturer
- Ökat tryck i märgen, infiltration av myelomceller (forskning ännu ej helt klar över detta samband)
- Ökad osteolytisk process, som bryter ner benvävnad
- Syrefattighet i benmärgen, myelomcellerna förbrukar syre, lågt PH i märgen ger stimuli som upplevs som smärta av patienten

Ref: Davies, Fingas, Chantry, 2019

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta är ett vanligt symtom vid Myelom (översiktsartikel 36 studier granskades)

- Näst efter Fatigue, är smärta det vanligaste symtomet. Förekommer hos 73 %
- Påverkan av behandlingar med stickningar, sveda, pírningar/domningar i händer och fötter hos 53 %

Symtomen minskade fysisk funktion, kognitiv funktion och gav även upphov till bekymmer om ekonomin.

Symtomen fanns i alla stadier av sjukdomen, från nyligen diagnostiserad till avancerad sjukdom.

Ref: Ramsenthaler, Kane, Gao et al. 2016

Smärta vid hematologiska tillstånd

Förekomst och påverkan av smärta vid Myelom

Studie som använt patientrapporterade formulär, 92 patienter ingick

Patienter med stabil sjukdom tillfrågades om smärtintensitet och påverkan av smärta vid dagliga aktiviteter

- 63 % hade medelsvår till svår smärta av de som var > 65 år
49 % av de som var 65 år eller yngre
- Påverkan av smärta vid dagliga aktiviteter var större, om det fanns påverkan av sjukdom i skelettet och om tecken på depression
- Fatigue, oro och osäkerhet i förhållande till anställning och pension var andra orsaker till problem

Ref: Jespersen, Nielsen, Larsen et al. 2020

Smärta vid hematologiska tillstånd

Behandling av smärta vid Myelom

Bisfosfonater

Ges till alla patienter med behandlingskrävande Myelom, motverkar skelettnedbrytning och minskar risken för skelettrelaterade besvär, som patologiska frakturer och smärtor.

Analgetika, avsnitt om detta längre fram

Strålbehandling – Myelommanifestationer är strålkänsliga, kan ha mycket god smärtlindrande effekt vid skelettskada till följd av sjukdomen

Ortopedisk intervention, kan vara av stort värde för att uppnå smärtlindring vid frakturer orsakade av skador i skelettet

Smärta vid hematologiska tillstånd

Behandlingsorsakad smärta vid Myelom

Cytostatika inducerad perifer neuropati (CIPN), är en skadlig sidoeffekt av cellgiftbehandling, neurotoxiska skador på det perifera nervsystemet, störningar i korta och långa nervbanor. 30 – 40 % av patienter drabbas.

Symtom debuterar ofta under de första två månaderna, kan öka under fortsatt behandling och stabiliseras efter avslutad behandling. Dosrelaterat.

- Sensoriskt: Stickningar, domningar, huggande eller brännande smärta f f allt i händer och fötter
- Ansiktsnervskada med förändrad lukt, smak, tal- hörsel och sväljsvårigheter förekommer
- Motoriska störningar som ostadig gång, balansstörning, svaghet, kramp
- Störda autonoma funktioner som påverkan på hjärtfrekvens, blodtryck och kan ge magtarmsbesvär

Smärta vid hematologiska tillstånd

Cytostatika som används vid Myelom, orsakar CIPN

Proteasom hämmare:

- Bortezomib: Neurotoxicitet har minskat med övergång till sc administrering.

Enligt FASS om Neurotoxicitet uppstår, beroende på svårighetsgrad från 1 – 4, kan Bortezomib vara kvar, glesa ut dosen till 1 gång per vecka, minska dosen, sätta ut dosen tillfälligt, eller för alltid.

- Använda skattningsskala för att utvärdera!

Nyare generationen; Karfilzomib (Kyprolis) och Ixazomib (Ninlaro), har lägre incidens av CIPN

Thalidomid: Sensorisk neuropati utvecklas vid långtidsanvändande. Neurotoxicitet var väl känd då läkemedlet användes som lugnande på 1960-talet.

Lenalidomide (Revilimid) och Pomalidomide är en vidareutveckling, dessa har mindre neurotoxiska biverkningar jämfört med Thalidomid.

Smärtformulär BPI,
 ifyllt av patient
 med Myelom.
 Rekommenderas
 i Nationellt vårdprogram
 Cancerrehabilitering

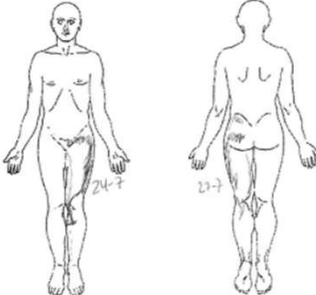
Brief Pain Inventory – Short form (BPI-SF), svensk version
 SMÄRTFORMULÄR BPI-SF

Sjukhus: Varbergs sjukhus Klinik/avd: AVD-3A
 Namn: _____ Född: _____
 Dagens datum: 2022-10-03

1. De flesta människor har någon gång i livet känt smärta (såsom lite huvudvärk, värk från en stukad led eller tandvärk). Har Du sista veckan känt någon annan smärta än dessa vanliga typer?
 Ja Nej
 Om Du har känt någon smärta – fortsätt med resten av formuläret

2. Skugga på figuren de områden av kroppen där Du upplever smärta. Markera med X det område som gör mest ont. Markera även vilken typ av smärta Du besväras av på de olika ställena på kroppen.

Smärtans karaktär är:
 M = Molande (STREK)
 T = Tryckande
 I = Ilande (NEV)
 P = Pulserande
 S = Stickande
 H = Huggande
 B = Brännande, svidande
 D = Domningar IKK visade
 Ö = Övrigt
 ♥ = KRAMP

3. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan när den har varit som värst under det sista dygnet.
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

4. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan när den har varit som minst under det sista dygnet.
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

5. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan i genomsnitt.
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

6. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver hur ont Du har just nu.
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

7. Vilken behandling eller vilka mediciner får Du för Din smärta?

OxiCodon 10 mg x 2
(+ Oxibrom) 5 mg x 6
Paracetamol x 3-4

8. Hur mycket har behandlingen eller medicineringen lindrat smärtan under det sista dygnet? Ringa in det procenttal som bäst visar hur mycket smärtlindring Du har fått.
0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%
Ingen lindring Fullständig lindring

9. Ringa in den siffra som bäst beskriver hur smärtan under det sista dygnet har inverkat på:
Starkt häandryggen + lite "strålning" nerv/kramp i armet.

A. Dina allmänna aktiviteter

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

B. Din sinnesstämning

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

Starkt smärta!

C. Din gångförmåga

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

D. Ditt normala arbete (inkluderar både arbete i och utanför hemmet)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

E. Dina relationer till andra människor

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

F. Din sömn

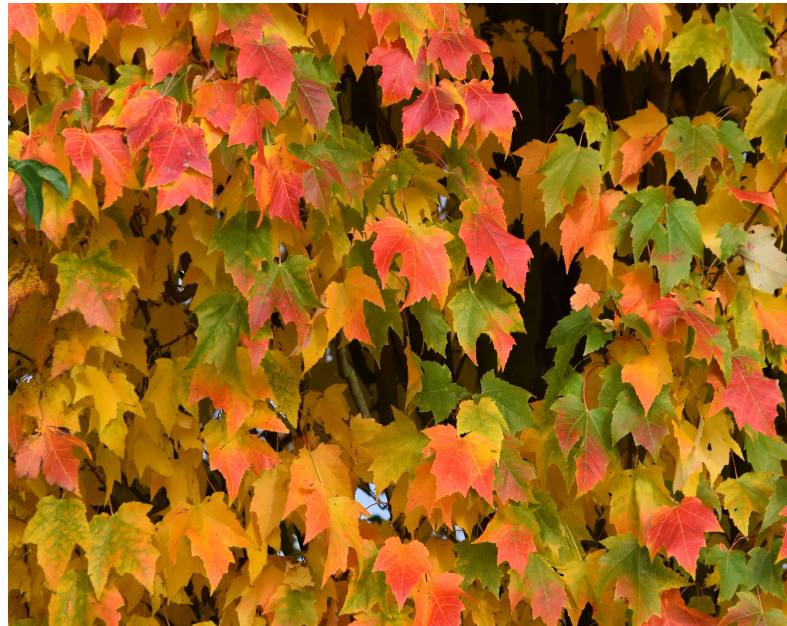
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

G. Din förmåga att njuta av livet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

Smärta vid hematologiska tillstånd

Lymfom

Smärta vid

Källa
Blodcancerförbundet

Smärta vid hematologiska tillstånd

Lymfom

Övergripande namnet för en grupp elakartade tumörsjukdomar som utgår från det lymfatiska systemets celler (Lymfocyterna). Drabbar ca 2000 personer/år i Sverige. Det finns ett 20 tal undergrupper.

Vanligaste symtom/fynd

En eller flera förstorade, oömma lymfkörtlar, eller förstoring av tonsill eller mjälte, trötthet, feber, nattliga svettningar, viktnedgång. Anemi, neutropeni, trombocytopeni.

Mindre vanliga symtom: Trycksymtom i form av smärta (förstorade körtlar), andfåddhet och mättnadskänsla. Lymfom paraaortalt kan ge ryggsmärta. Lymfom i buken eller thorax kan bli mycket stora innan diagnos.

Källa: Internetmedicin

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta vid Diffust storcelligt B-cells lymfom (Case report)

34-årig man sökte vårdcentralen för smärta i ländryggen. Hade övervikt, fick rådet att försöka gå ned i vikt.

Nästa månad blev smärtan värre, fick känselbortfall i fingrar vänster hand. Han sökte då ortoped.

MR-rtg, visade spinala förändringar. Två månader senare sökte akut med förvärrad smärta, feber och nattliga svettningar. Datortomografi visade förändringar i lever och mjälte, lungor och förstörade lymfkörtlar mediastinum.

Körtelbiopsi visade DLBCL. Ryggsmärta är ett väldigt vanligt symtom vid skilda tillstånd, men – de neurologiska symtomen med känselbortfall – bör inge misstanke om att genomföra ytterligare utredning. Identifiera **röda flaggor** viktigt, för tidig upptäckt av sjukdomen.

Ref: Sporniak, Bankowska, Sokolowska et al. 2022

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta vid Diffust storcelligt B-cells lymfom (Case report)

En 30-årig man sökte akutmottagningen, efter att ha haft svår smärta (NRS 8-10) i 3 dagar, vänster skuldra. Smärtan utlöstes efter det att en låda fallit ned över skuldran. Svullnad och rodnad.

Hade ej feber, förnekade domningar eller känselbortfall i vänster arm.
MR och Biopsi visade på DLBCL.

Ovanligt med primär ben-DLBCL, endast 2 % av alla "ben-maligniteter" beror på detta. Utgörs då av manifestation i lårben, överarmsben, ryggkotor och bäcken.

Viktigt: "Ben-smärta" kan vara det enda symtomet på ett Lymfom.
Lymfkörtelengagemang det absolut vanligaste tecknet, extranodalt engagemang hos ungefär 30 %, involverar då hud, lunga, gastrointestinalt, och muskuloskeletalt.

Ref: Daliparty, Amoozgar, Manidanna et al, 2021

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta vid lymfom, Gastroduodenal Burkitt's Lymfom (Case report)

En 54-årig man, sökte vård. Hade buksmärta och diareé, sedan drygt en månad tillbaka, gått ned 14 kg i vikt, hade mild anemi.

Gastroskopi visade flera sjukliga förändringar i duodenum och minskad diameter i magsäcken.

Biopsi visade på Burkitt's Lymfom, med infiltration i magsäcken.

Burkitt's Lymfom en ovanlig och aggressiv undergrupp av Non Hodgkin B-cells Lymfom. Endast 1-2 % av alla vuxen lymfom. För det mesta lymfkörtelengagemang – väldigt ovanligt med extra-nodal manifestation.

Ref: Martinez-Acitores de la Mata, Fernandez, Leon Brito et al, 2021

Smärta vid hematologiska tillstånd

Lymfom i huvud-hals regionen

En bakåtblickande (Retrospective studie), samlade in uppgifter på data över manifestationer för Non Hodgkin Lymfom i huvud-hals området.

62 patienter ingick, 87 % var B-cells lymfom och 12 % T-cells lymfom.

I 22 av fallen lymfom-manifestation i ben, 22 patienter i mjukdelar, hos 18 patienter på flera ställen huvud och hals.

I 33 av fallen var lymfomet beläget i mun-hålan.

De vanligaste symtomen var svårighet att svälja 97 %, **Smärta 40 %**, sår i slemhinnan 11 %, känselbortfall 6 %, rodnad 6 %.

Ref: Walter, Ziebart, Sagheb et al, 2015

Smärta vid hematologiska tillstånd

Enteropati (tarm) associerat T-cells lymfom (EATL)

T-cellslymfocyter i tarmarna blir cancerösa.

Högre incidens om person har Celiaki, högre incidens i norra Europa.

Debuterar ofta som **buksmärta**, kan leda till perforation av jejunum (belägen efter tolvfingertarmen) viktnedgång, diarré, eller ileus. B-cells lymfom i tarmen är beläget i Ileum (tunntarmen).

Allmänna symtom: trötthet, svullna lymfkörtlar, förstörd mjälte eller lever, blödningar och blåmärken, infektioner som inte försvinner eller kommer tillbaka.

Diagnos: Biopsi från tarmen, endoskopi, benmärgsbiopsi, MR.

Ref:Ferreri, Zinzani, Govi et al. 2011

Smärta vid hematologiska tillstånd

Behandlingsrelaterad smärta Lymfom

Cytostatika inducerad perifer neuropati (CIPN)

Vid användande av:

Vinca-alkaloider: Vincristin (Oncovin), Vinblastin vid Hodgkin Lymfom

Platinaföreningar: Oxaliplatin, Cisplatin, Karboplatin

- Använda skattningsskala för att utvärdera!

Mucositis, inflammation i munslemhinnan efter cellgift behandling – lokalbedövning; t e x skölja med Andolex

Smärta vid hem

Smärta efter bältros

Brief Pain Inventory – Short form (BPI-SF), svensk version

SMÄRTFORMULÄR BPI-SF

Sjukhus: Varberg Klinik/avd: Hema PA

Namn: _____ Född: _____

Dagens datum: 16 11 08

1. De flesta människor har någon gång i livet känt smärta (såsom lite huvudvärk, värk från en stukad led eller tandvärk). Har Du sista veckan känt någon annan smärta än dessa vanliga typer?

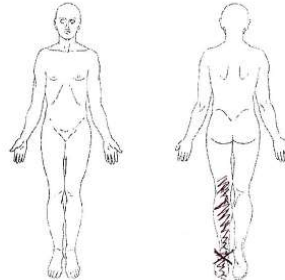
Ja Nej

Om Du har känt någon smärta – fortsätt med resten av formuläret

2. Skugga på figuren de områden av kroppen där Du upplever smärta. Markera med X det område som gör mest ont. Markera även vilken typ av smärta Du besväras av på de olika ställena på kroppen.

Smärtans karaktär är:

- M = Molande
- T = Tryckande
- I = Ilande
- P = Pulserande
- S = Stickande
- H = Huggande
- B = Brännande, svidande
- D = Domningar
- Ö = Övrigt

3. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan när den har varit som värst under det sista dygnet.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

fruktens värst som 5000 eld- myror som kryper

4. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan när den har varit som minst under det sista dygnet.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

5. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffra som bäst beskriver smärtan i genomsnitt.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

går med klyckor

Smärta vid hem

6. Gradera Din smärta genom att ringa in den siffran som bäst beskriver hur ont Du har just nu.

0 1 2 3 4 5 6 ↔ 7 8 9 10
Ingen smärta Värsta tänkbara smärta

7. Vilken behandling eller vilka mediciner får Du för Din smärta?

*Escalentin 300 mg x 2 v. 8:00-10:00
OxyNorm 5 mg v. 10:00-12:00 / dygn
Atvedon 50 mg x 2 v. 8:00-10:00*

8. Hur mycket har behandlingen eller medicineringen lindrat smärtan under det sista dygnet? Ringa in det procenttal som bäst visar hur mycket smärtlindring Du har fått.

0% 10% 20% 30% 40% 50% ↔ 60% 70% 80% 90% 100%
Ingen lindring Fullständig lindring

9. Ringa in den siffran som bäst beskriver hur smärtan under det sista dygnet har inverkat på:

A. Dina allmänna aktiviteter

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

går med kryckor

B. Din sinnesstämning

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

C. Din gångförmåga

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

D. Ditt normala arbete (inkluderar både arbete i och utanför hemmet)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

E. Dina relationer till andra människor

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

F. Din sömn

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

G. Din förmåga att njuta av livet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ingen inverkan Mycket stor inverkan

Från Brief Pain Inventory – Short Form, med tillstånd av Charles C. Cleeland, Ph.D., Pain Research Group, Dept. of Neurology, University of Wisconsin Madison och Bengt Bergman, Lungdivisionen, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg. För kopieras och användas för kliniskt bruk.

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta hos patienter med akut Leukemi

318 vuxna patienter med nydiagnostiserad (91 %) eller recidiv (9 %) av akut leukemi.
AML 67 % och APL (akut promyelomonocyt leukemi) 10 %, ALL 23 %

Använde en speciell skala (MSAS), för att mäta förekomst av smärta, svårighetsgrad och oro som hade samband med smärta. Även andra symtom skattades.

Smärta rapporterades hos 49 %, varav 35 % rapporterade svår smärta.

Smärta påverkade psykologiska symtom och vissa fysiska symtom t e x störd nattsömn

Svår smärta högre förekomst hos yngre, nedsatt performance status, ALL-diagnos, och tid från påbörjad kemoterapi, högst smärtintensitet 4 veckor efter påbörjad behandling.

Vanligaste ställen för svår smärta var bakre delen av svalget, huvud, buken och muskuloskeletal smärta.

Ref; Shaulov, Rodin, Popovic et al, 2019

Smärta vid hematologiska tillstånd

Vad beror smärta på hos de med akut leukemi

Svalget och buksmärta till största delen beroende på svampinfektion och neutropen enterokolit (inflammation).

Huvudvärk sekundärt till lumbalpunktion, eller spridning till CNS, anemi, eller blödning beroende på trombocytopeni.

Vid ALL upprepade intratekala behandlingar, kan orsaka kemisk meningit, samt post-LP huvudvärk. Förstorade lymfkörtlar och förstora mjälte och lever.

Muskuloskeletal smärta, från märmg och ben, infiltration leukemiceller

Ref; Shaulov, Rodin, Popovic et al, 2019

Smärta vid hematologiska tillstånd

Behandlingsrelaterad smärta Leukemi (CIPN)

ALL: Vinca-alkaloider: Vincristin (Oncovin)

Kronisk myeloisk leukemi (KML); vid behandlingsfri fas, efter användande av Tyrokinashämmare (Imatinib), muskeloskeletal smärta hos 20% - 30 % (utsättningssyndrom?) *Ref; Kota, Atallah, 2019.*

Smärta vid hematologiska tillstånd

Procedurrelaterad smärta (undervärderad hos vuxna)

Benmärgsprovtagning, patienten kan erbjudas po Midazolam om oro inför ingreppet, uppmanas ta paracetamol efter

LP, med eller utan lokal bedövning

Nålprocedurer; sätta nål i Subkutan venport – emla

Smärta vid hematologiska tillstånd

Smärta är flerdimensionell

Fysiologisk; orsak till smärtan och lokalisation

Sensorisk; karaktär, intensitet, smärtminnen

Affektiv/känslomässig; smärtan påverkar välbefinnande, oro, rädsla

Kognitiv; tankar om smärta, erfarenheter

Sociokulturell; etnisk och kulturell bakgrund

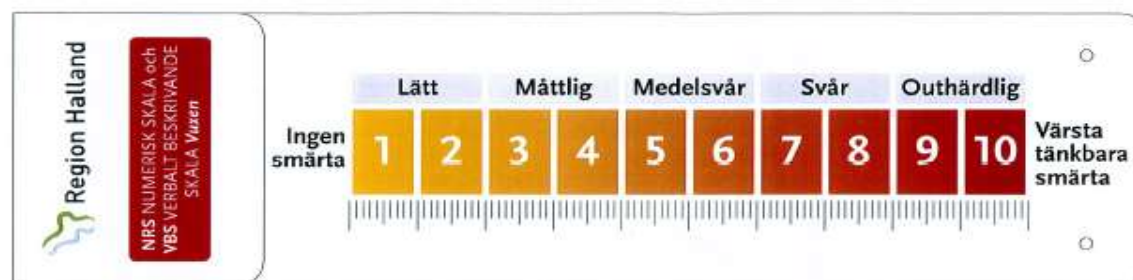
Beteende; smärtrelaterade beteenden, verbal/icke verbal kommunikation

Smärta vid hematologiska tillstånd

Viktigt i mötet med patienter med smärta

- Omvårdnad, samtal, bekräfta, lyssna, patienten delaktig i sin smärtlindring
- Använd smärtskattning, gemensamt språk med patienten
- Oro ökar smärta, ”symtomkluster”. Olika symtom kan förstärka varandra. (Strang, 2012, Cancerrelaterad smärta, onkologiska och palliativa aspekter).

Smärta vid hematologiska tillstånd

	Lätt smärta (NRS 1-3)	Måttlig – medelsvår (NRS 4-6)	Svår – outhärdlig (NRS 7-10)	
Ingen smärta	Du upplever lätt smärta. Den besvärar dej inte nämnvärt. Du kan göra allt du önskar utan att smärtan begränsar.	Smärtan finns där hela tiden, men den är avledbar. Du glömmar ibland av smärtan t ex då du har besök eller tittar på TV. Men det är för mycket smärta för att det ska kännas helt bra.	Smärtan är mycket störande och det är svårt att fokusera på något annat. Smärtan gör att du har svårt för att sova.	Värsta tänkbara smärta

Smärta vid hematologiska tillstånd

Icke farmakologisk behandling

Fysisk aktivitet

Värme/Kyla

Avledning (TV, musik, sällskap)

TENS (ej om pat har pacemaker)

Taktil stimulans

Fråga fysioterapeuten om hjälp!

Vid långvariga smärttillstånd:

Spinal ryggmärgsstimulering (SCS) (Specialist mott)

Beteendeterapi – Kognitiv/Acceptans (Öppenvården)

Smärta vid hem

- TENS

Smärta vid hematologiska tillstånd

Analgetika

- Bas av paracetamol
- NSAID (numera benämnt COX-hämmare) används sällan, ej lämpligt vid nedsatt njurfunktion, ej lämpligt vid hjärtsvikt, ej vid låga trombocyter.
- Opioider; oxikodon, eller morfin, långverkande bas och kortverkande att ta vid behov (ska vara 1/6:e del – 10:e del av dygnsdosen). Plåster; Fentanyl.

I palliativt skede kan ytterligare alternativ användas, t e x Metadon.

- Läkemedel mot neuropatisk smärta: Amitriptylin (TCA), Gabapentin, Pregabalin, SNRI (Duloxetin), det senare f f allt vid neuropatisk smärta utlöst av neurotoxicitet.

Läkemedel mot neuropatisk smärta kan kombineras med varandra för bättre effekt.

Välj lämplig administreringsform, per os, plåster, sc, iv, blockad. Utifrån patientens tillstånd och behov.

Tack för att ni lyssnade!

